

είχε «... για πρώτη φορά συναντήσει τό οιδιπόδειο σύμπλεγμα...» (7). Πράγματι, από την αποπλάνηση του μικρού κοριτσιού από τον πατέρα μέχρι την οιδιπόδεια αγάπη για τον πατέρα δεν υπάρχει παρά ένα μόνο δῆμα.

Ἄλλα δλο τό ζήτημα είναι νά μάθουμε ἄν πρέπει νά θεωροῦμε τή φαντασίωση αποπλάνησης ὡς μιά ἀπλή ἀμυντική καί προδλητική παραμόρφωση τῆς θετικής συνιστώσας τοῦ οιδιπόδειου* συμπλέγματος ἢ ἄν θά πρέπει νά δοῦμε σ' αὐτήν τή μετάφραση ἑνός θεμελιώδους δεδομένου: ὅτι δηλαδή ἡ σεξουαλικότητα τοῦ παιδιοῦ δομεῖται ὀλοκληρωτικά μέ βάση κάτι πού εἶναι σάν νά ἐρχεται ἀπ' ἔξω: ἡ σχέση τῶν γονέων, ἡ ἐπιθυμία τῶν γονέων πού προϋπάρχει τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ὑποκειμένου καί τῆ μορφοποιεῖ. Μέ αὐτήν τήν ἔννοια ἡ πραγματικά διωμένη αποπλάνηση καθῶς καί ἡ φαντασίωση αποπλάνησης δέν θά μπορούσαν νά εἶναι παρὰ ἡ ἐπικαιροποίηση αὐτοῦ τοῦ δεδομένου.

Ἀκολουθώντας τήν ἴδια κατεύθυνση σκέψης, ὁ Ferenczi υἱοθετεῖ τό 1932 (8) τή θεωρία τῆς αποπλάνησης καί περιγράφει πῶς ἡ ἐνήλικη σεξουαλικότητα («ἡ γλώσσα τοῦ πάθους») κάνει μιά πραγματική εἰσοβολή στόν παιδικό κόσμο («τή γλώσσα τῆς στοργῆς»).

Ὁ κίνδυνος μιάς τέτοιας ἀνακαίνισης τῆς θεωρίας τῆς αποπλάνησης εἶναι ὅτι συναντάται μέ τήν προαναλυτική ἰδέα μιάς σεξουαλικῆς ἀθώτητας τοῦ παιδιοῦ, πού ἐρχεται νά διαστρέψει ἡ ἐνήλικη σεξουαλικότητα. Αὐτό πού ἀρνεῖται ὁ Φρόντ εἶναι νά μιλάμε γιά ἕναν παιδικό κόσμο μέ δική του αὐτόνομη ὑπαρξη πρῖν ἀπό τήν ἐπίδραση αὐτῆς τῆς εἰσοβολῆς ἢ διαστροφῆς. Φαίνεται ὅτι γι' αὐτόν ἀκριβῶς τό λόγο τοποθετεῖ τήν αποπλάνηση μεταξύ τῶν «πρωταρχικῶν φαντασιώσεων», τήν ἀπαρχή τῶν ὁποίων ἀνάγει στήν προϊστορία τῆς ἀνθρωπότητας. Ἡ αποπλάνηση δέν εἶναι λοιπόν, κατά κύριο λόγο, ἕνα πραγματικό γεγονός, πού μπορεῖ νά ἐνταχθεῖ στήν ἱστορία τοῦ ὑποκειμένου, ἀλλά ἕνα δομικό δεδομένο, πού δέν μπορεῖ νά μετατεθεῖ ἱστορικά παρὰ μόνο ὑπό τή μορφή ἑνός μύθου.

(Μετ Α Χ.)

(1) FREUD (S.) *Aus den Anfangen der Psychoanalyse*, 1887-1902 - a) All., 157, Angl., 147, Fr., 130 - b) All., 160, Angl., 149, Fr., 132 - c) All., 229, Angl., 215, Fr., 190

(2) FREUD (S.) *Zur Geschichte der psychoanalytischen Bewegung*, 1914 G W., X, 56; S E., XIV, 17-8, Fr., 275

(3) Βλ. FREUD (S.) *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie*, 1905 G W., V, 91-2, S E., VII, 191, Fr., 86-7

(4) Βλ. FREUD (S.) *Abriss der Psychoanalyse*, 1938 G W., XVII, 113-4, S E., XXIII, 187, Fr., 57

(5) FREUD (S.) *Vorlesung zur Einführung in die Psychoanalyse*, 1915-17 - a) Βλ. G W., XI, 385, S E., XVI, 370; Fr., 398 - b) G W., XI, 386, S E., XVI, 371, Fr., 399

(6) FREUD (S.) *Neue Folge der Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse*, 1932 G W., XV, 129, S E., XXII, 120, Fr., 165.

(7) FREUD (S.) *Selbstdarstellung*, 1925 G W., XIV, 60, S E., XX, 34, Fr., 52

(8) Βλ. FERENCZI (S.) *Sprachverwirrung zwischen den Erwachsenen und dem Kind*, 1932-33 Fr. in *La Psychanalyse*, Paris, P U F., 1961, VI, 241-53 *Passim*

ΑΠΟΠΟΙΗΣΗ (ΑΡΝΗΣΗ)

= D.: Verneinung. - En.: negation. - Es.: negación. - Fr.: (dé) négation. - I.: negazione. - P.: negação.

● *Διεργασία μέ τήν ὁποία τό ὑποκείμενο, τή στιγμή ἀκριβῶς πού διατυπώνει*

ἐπιθυμίες, σκέψεις ή συναισθήματα πού ήταν μέχρι τότε άπωθημένα, επιμένει νά άμύνεται άπέναντι σ' αυτά, άρνούμενο νά άναγνωρίσει ότι του άνήκουν.

■ Η λέξη αυτή επιβάλλει κατ' άρχήν όρισμένες παρατηρήσεις σέ ό,τι άφορά τό ζήτημα τής όρολογίας.

1. Άπό γλωσσική άποψη: δέν υπάρχουν σέ όλες τίς γλώσσες σαφείς διακρίσεις ανάμεσα στους διάφορους όρους πού σημαίνουν τήν πράξη του άρνεϊσθαι, είναι δέ άκόμη πιό σπάνιες οι άμφιμονοσήμαντες άντιστοιχιές από τή μιá γλώσσα στήν άλλη.

Στά γερμανικά ό όρος *Verneinung* δηλώνει τήν άρνηση (*négation*) μέ τή λογική έννοια ή τή γραμματική σημασία του όρου (δέν υπάρχουν ρήματα όπως τά *neinen* ή *beneinen*), καθώς έπίσης και τήν άποποίηση (*dénégation*) μέ τήν ψυχολογική έννοια (άρνηση ενός ίσχυρισμού πού διατύπωση ή πού μου άποδίδεται, για παράδειγμα: όχι, δέν είπα αυτό, ή δέν σκέφτηκα αυτό). Τό *Verleugnen* (ή *leugnen*) είναι παρεμφερές του *verneinen* αλλά φέρει μιá δεύτερη σημασία: άπαρνούμαι, άπορρίπτω, άποκηρύσσω, διαψεύδω.

Στά γαλλικά μπορούμε νά διακρίνουμε άφ' ενός τήν άρνηση (*negation*) μέ τήν γραμματική και λογική της σημασία και άφ' έτέρου τήν άποποίηση (*dénégation*) ή τήν άπάρνηση (*déni*) πού ύπνοοούν άμφισβήτηση ή άρνηση άναγνώρισης.

2. Στή φροϋδική χρήση· νομίζουμε ότι μπορούμε νά προτείνουμε τήν άποψη ότι οι όροι *verneinen* και *verleugnen* χρησιμοποιούνται μέ διαφορετικό τρόπο. Ό όρος *Verleugnen* τείνει πρós τό τέλος του έργου του Φρόντ νά δηλώνει τήν άρνηση νά άντιληφθεί κανείς ένα γεγονός πού επιδύλλεται μέ τήν παρουσία του στον έξωτερικό κόσμο. Στά άγγλικά, οι εκδότες τής *Standard Edition* πού άναγνώρισαν ότι ό όρος *Verleugnung* παίρνει στο έργο του Φρόντ ένα ειδικό νόημα, άποφάσισαν νά τον μεταφράσουν ως *disavowal* (1). Στά γαλλικά προτείνουμε τή μετάφραση *déni* ('Απάρνηση τής πραγματικότητας) (6λ. αυτό τον όρο).

Όσο για τήν χρήση του όρου *Verneinung* από τον Φρόντ, ή άσάφεια μεταξύ των *négation-dénégation* (άρνηση-άποποίηση) θά είναι συνεχώς παρούσα για τον Γάλλο άναγνώστη. Είναι μάλιστα πιθανό τό διφορούμενο αυτό νά άποτελεί μιá από τίς πηγές πλούτου του άρθρου πού ό Φρόντ άφιέρωσε στή *Verneinung*. Επειδή είναι άδύνατο για τον μεταφραστή νά τοποθετείται συνεχώς σέ κάθε χωρίο ύπέρ τής έκδοχής «άρνηση» (*négation*) ή «άποποίηση» (*dénégation*), ή λύση πού συνιστούμε είναι νά άποδοθεί ή *Verneinung* μέ τον όρο (*dé*) *négation*.

Άς σημειωθεί ότι στο έργο του Φρόντ άπαντάται έπίσης μερικές φορές ό γερμανικός όρος λατινικής καταγωγής *Negation* (2).

Οι όρολογικές και έννοιολογικές διακρίσεις πού προτείνουμε δέν γίνονταν πάντα μέχρι σήμερα άποδεκτές στα ψυχαναλυτικά κείμενα και στίς μεταφράσεις. Έτσι ό Γάλλος μεταφραστής του *Τό έγώ και οι μηχανισμοί άμυνας* (*Das Ich und die Abwehrmechanismen*, 1936) τής Α. Freud άποδίδει τον όρο *Verleugnung*, πού ή συγγραφέας χρησιμοποιεί μέ μιá έννοια όμοια μέ εκείνη του Σ. Φρόντ, μέ τον όρο «άρνηση» (*négation*).

Ἡ διεργασία τῆς ἀποποίησης ἀποκαλύφθηκε στὸν Φρόυντ μέσα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῆς ἀναλυτικῆς ἀγωγῆς. Πιὸ συγκεκριμένα ὁ Φρόυντ ἦλθε ἀπὸ πολὺ νωρὶς σὲ ἐπαφή, μέσω τῶν ὑστερικῶν πού εἶχε σὲ θεραπεία, μὲ ἓναν ἰδιόμορφο τύπο ἀντίστασης: «... ὅσο ἐμβαθύνουμε τόσο οἱ ἀναμνήσεις πού ἀναδύονται γίνονται ἀπαράδεκτες γιὰ τὸν ἀσθενή, τῆ στιγμῆ μάλιστα πού προσεγγίζουμε στὸν πυρήνα ὁ ἀσθενής τίς ἀπαρνείται πλήρως, ἀκόμη καὶ ἂν ἔχουν κατὰ κάποιον τρόπο ἐπαναδραστηριοποιηθεῖ» (3). Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὰ ποντίκια παρέχει ἓνα πολὺ καλὸ παράδειγμα ἀποποίησης: ὅταν ἦταν παιδί, ὁ ἀσθενής αὐτὸς εἶχε σκεφθεῖ ὅτι θὰ κατόρθωνε νὰ κερδίσει τὴν ἀγάπη κάποιου κοριτσιοῦ μόνο ἂν δοκιμαζόταν ἀπὸ μιὰ δυστυχία: «... ἡ ἰδέα πού τοῦ ἐπιδλήθηκε ἦταν ὅτι τὸ δυσάρεστο αὐτὸ γεγονός θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ὁ θάνατος τοῦ πατέρα του. Ἀπέκρουσε ἀμέσως ἐνεργητικὰ αὐτὴ τὴν ἰδέα, καὶ ἀκόμη καὶ σήμερα ἀμύνεται ἀπέναντι στὴ δυνατότητα νὰ εἶχε ἐκφράσει μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο μιὰ "ἐπιθυμία". Γι' αὐτὸν ἦταν μόνο ἓνας "συνειρμὸς ἰδεῶν". Τοῦ ἀντιτείνω: ἂν γιὰ σᾶς δὲν ἦταν ἐπιθυμία, γιατί ἐξεγείρασε ἔτσι ἐναντίον της; Ἀλλά καὶ μόνο ἐξ αἰτίας τοῦ περιεχομένου αὐτῆς τῆς ἀναπαράστασης. Ἐξεγείρομαι ἀπέναντι στὴν ἰδέα ὅτι ὁ πατέρας μου θὰ μπορούσε νὰ πεθάνει». (4 α). Ἡ συνέχεια τῆς ἀνάλυσης ἦλθε νὰ ἀποδείξει ὅτι ὄντως ὑπῆρχε μιὰ ἐπιθυμία ἐχθρική πρὸς τὸν πατέρα: «... στὸ πρῶτο "ὄχι" τῆς ἀποποίησης ἔρχεται ἀμέσως νὰ συνδεθεῖ μιὰ κατάφαση, στὴν ἀρχὴ ἔμμεση» (4 β).

Ἡ ἰδέα ὅτι ἡ εἴσοδος τοῦ ἀπωθημένου ὕλικου στὴ συνείδηση ἀναγγέλλεται συχνὰ στὴν θεραπεία μὲ τὴν ἀποποίηση ἀποτελεῖ τὸ σημεῖο ἐκκίνησης τοῦ ἄρθρου πού ἔγραψε ὁ Φρόυντ γιὰ τὸν μηχανισμό αὐτὸν τὸ 1925. «Δέν ὑπάρχει πιὸ ἀδιάσειστη ἀπόδειξη τοῦ γεγονότος ὅτι ἐπιτύχαμε νὰ ἀποκαλύψουμε τὸ ἀσυνειδήτο, ἀπὸ τίς ἀντιδράσεις τοῦ ἀναλυομένου, πού ἀκοῦμε νὰ μᾶς ἀπαντᾶ μὲ τίς λέξεις: "Δέν σκέφθηκα αὐτό" ἢ ἀκόμη "Δέν τὸ σκέφθηκα ποτέ αὐτό"» (5 α).

Ἡ ἀποποίηση ἔχει τὴν ἴδια καταφατικὴ ἀξία ὅταν ἔρχεται νὰ ἀντιταχθεῖ στὴν ἐρμηνεία τοῦ ἀναλυτῆ. Ὅμως, ἀπὸ ἐδῶ ἀπορρέει μιὰ ἀντίρρηση ἀρχῆς πού δέν διαφεύγει ἀπὸ τὸν Φρόυντ καθὼς διερωτᾶται στὸ *Κατασκευές στὴν ἀνάλυση* (*Konstruktionen in der Analyse*, 1937): μιὰ τέτοια ὑπόθεση, δέν κινδυνεύει νὰ ἐξασφαλίζει πάντα τὸν θρίαμβο στὸν ἀναλυτῆ: «... ὅταν ὁ ἀναλυόμενος μᾶς ἐπιδοκιμάζει ἔχει δίκιο. Ὅταν μᾶς φέρνει ἀντίρρηση θεωροῦμε ὅτι πρόκειται γιὰ ἀντίσταση καὶ ἔτσι μᾶς δίνει καὶ πάλι δίκιο» (6 α). Ὁ Φρόυντ δέν ἔδωσε ἀπόλυτες ἀπαντήσεις στὶς κριτικὲς αὐτοῦ τοῦ τύπου καὶ συμβούλευε τοὺς ἀναλυτῆς νὰ ἀναζητοῦν τὴν ἐπιβεβαίωση στὰ ὑπόλοιπα στοιχεῖα καθὼς καὶ στὴν ἐξέλιξη τῆς ἀγωγῆς (6 β). Αὐτὸ δέν ἀναιρεῖ τὸ γεγονός ὅτι γιὰ τὸν Φρόυντ ἡ ἀποποίηση εἶναι ἐνδεικτικὴ τῶν βαθύτερων διεργασιῶν μὲ τίς ὁποῖες ἀρχίζουν νὰ ἀναδύονται ἰδέες ἢ ἀσυνειδήτες ἐπιθυμίες, τόσο κατὰ τὴν ἀγωγή ὅσο καὶ ἀνεξάρτητα ἀπ' αὐτήν.

Ὁ Φρόυντ πρότεινε γιὰ τὴν ἀποποίηση μιὰν ἰδιαίτερα σαφῆ μεταψυχολογικὴ ἐξήγηση στὸ ἄρθρο *Ἡ ἀποποίηση* (*Die Verneinung*, 1925), ὅπου καὶ ἀναπτύσσονται τρεῖς ἀλληλένδετες προτάσεις:

1. Ἡ ἀποποίηση ἀποτελεῖ μέσο γιὰ τὴ γνῶση τοῦ ἀπωθημένου ὕλικου (...).
2. «... ἐκεῖνο πού ἀπαλείφεται εἶναι ἡ μία μόνο ἀπὸ τίς συνέπειες τῆς διεργασίας τῆς ἀπώθησης, καὶ πιὸ συγκεκριμένα τὸ δεδομένο ὅτι τὸ περιεχόμενο τῆς ἀναπαράστασης δέν ἔχει πρόσβαση στὴ συνείδηση. Μὲ τὴν ἀποποίηση προκύ-

πτεί ένα είδος διανοητικής άποδοχής του άπωθημένου ενώ τó ούσιώδες τής άπώθησης παραμένει.

3. «Τό σύμβολο τής άποποίησης (δηλαδή ή άρνηση) άποτελεί μέσον γιά τήν άπελευθέρωση τής σκέψης άπό τούς περιορισμούς τής άπώθησης...» (5 b).

Η τελευταία αυτή πρόταση δείχνει ότι ή άποποίηση, μέ τήν όποία συναλλασόμαστε στήν ψυχανάλυση, καί ή άρνηση, μέ τή λογική καί γλωσσολογική τής σημασία (τό σύμβολο τής άρνησης), έχουν γιά τόν Φρόντ κοινή προέλευση, πράγμα πού συνιστά καί τήν πιό βασική θέση του άρθρου του.

(Μετ Α. Σ.)

(1) Βλ S E , XIX, 143, n

(2) Βλ FREUD (S.). *Das Unbewusste*, 1915 G W , X, 285; S E , XIV, 186; Fr , 130.

(3) FREUD (S). *Studien über Hysterie*, 1895 G.W., I, 293; S.E., II, 289, Fr., 234.

(4) FREUD (S) *Bemerkungen über einen Fall von Zwangneurose*, 1909 – a) G.W., VII, 402, S E , X, 178-9, Fr., 214-5 – b) G.W , VII, 406, n , S.E , X, 183, n 2; Fr , 218, n 1.

(5) FREUD (S.), *Die Verneinung*, 1925 – a) G W , XIV, 15, S E , XIX, 239, Fr , 177 – b) G W , XIV, 12-3; S.E., XIX, 236, Fr , 175

(6) FREUD (S) – a) G W , XVI, 43; S E , XXIII, 257 – b) Βλ G W , XVI, 49-52, S E , XXIII, 262-5

ΑΠΟΦΥΑΔΑ ΤΟΥ ΑΣΥΝΕΙΔΗΤΟΥ

= D. : Abkommling des Unbewussten. – En. : derivative of the unconscious. – Es. : derivado del inconsciente. – Fr. : Rejeton de l'inconscient. – I. : derivato dell' inconscio. – P. : derivado ή ramificação do inconsciente.

● **Όρος πού χρησιμοποιείται συχνά άπό τόν Φρόντ στα πλαίσια τής δυναμικής του αντίληψης γιά τό άσυνείδητο: τό άσυνείδητο έχει τήν τάση νά εύνοιεί τήν άνάδυση, μέσα στή συνείδηση καί στίς δραστηριότητες του άτόμου, παραγώγων τά όποια βρίσκονται sé λίγο πολύ μακρινή σχέση μέ αυτό. Αυτά τά παράγωγα του άπωθημένου γίνονται μέ τή σειρά τους άντικείμενο νέων άμυντικών μέτρων.**

■ **Η έκφραση «άποφυάδα του άσυνείδητου» συναντάται κυρίως στα μεταψυχολογικά κείμενα του 1915. Δέν δηλώνει κάποια όρισμένα παράγωγα του άσυνείδητου, αλλά μπορεί, γιά παράδειγμα, νά περιλαμβάνει συμπτώματα, συνειρμούς κατά τή διάρκεια τής συνεδρίας (1 a) ή φαντασιώσεις (2).**

Ό όρος «άποφυάδα του άπωθημένου εκπροσώπου» (1 b) ή «του άπωθημένου» (1 c) σχετίζεται μέ τή θεωρία τών δύο φάσεων τής άπώθησης. Ό,τι άπωθείται sé μιά πρώτη φάση (άρχέγονη άπώθηση*) τείνει νά εισβάλει ξανά στή συνείδηση υπό μορφή «άποφυάδων», όποτε ύποβάλλεται sé μιά δεύτερη άπώθηση (έκ τών ύστέρων άπώθηση).

Ό όρος άποφυάδα άποδίδει έκδηλα ένα βασικό χαρακτηριστικό του άσυνείδητου: τό άσυνείδητο βρίσκεται πάντοτε sé δράση και άσκει πίεση στή συνείδηση. Ό γαλλικός όρος (rejeton: άποφυάδα) ό όποιος είναι δανεισμένος άπό τή βοτανολογία, ύπογραμμίζει αυτή τήν έννοια, διότι έμπεριέχει τήν εικόνα κάποιου πράγματος πού ξαναφυτρώνει παρά τίς προσπάθειες νά τό καταπνίξουμε.

(Μετ. Β Κ.)

(1) FREUD (S.). *Die Verdrängung*, 1915 – a) Βλ G W., X, 251-2; S E , XIV, 149-50, Fr , 73-4 – b) G.W., X, 250; S E., XIV, 148; Fr., 71-2. – c) G.W., X, 251; S.E., XIV, 149; Fr , 73

(2) Βλ FREUD (S.). *Das Unbewusste*, 1915 G W , X, 289; S.E., XIV, 190-1, Fr , 137.